№ 4. փետրվարի 1. — 1873 — փետրվարի 1. № 4

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ԳԻՆԸ՝

Տարեկան գինն է 5 ռուբլի (փոստի ծախսով)։ Օտարաքաղաքացի բաժանորդները պիտի գրեն այս հասցեով. Въ Тифлисъ. Въ Редакцію Армянской Газеты „Мшакъ“.

Թիֆլիսում կարելի է ստորագրվել խմբագրատան մէջ (սրբոտնոտ տան և պ. Ցատուրեանցի խանութում։

ՄՇԱԿ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ․

Մանրատառ յայտարարութիւն ամեն տողը պիտի վճարէ 10 հատորակ տառի համար 1 կոպէկ արծաթ։ Յայտարարութիւններ տպվումեն հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն և թուրքերէն։

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առևտրական Դատարանի մասին։—Ներքին տեսութիւն։ Պատրաստական դասատանոց խնդիրը։ Նամակ Գանձակից։ Նամակ Աղեքսանդրապոլից։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Գերեզմանատան խնդիր կ. Պօլսում։ Նամակ Դավրէժից։ Արտաքին լուրեր։ — Խառն լուրեր։ — Առևտրական։ — Յայտարարութիւններ։ — Բանասիրական։

Յունվարի 9-ին Ս. Պետերբուրգում վախճանվեցաւ մի կարճատև տկարութիւնից յետոյ Նորին Բաձրութիւն մեծ իշխանուհին ԵԼԵՆԱ ՊԱՎԼՕՎՆԱՆ, 67 ամեայ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նշանաւոր է շատ, որ մեզանում առևտրական դասը շատ չէ սիրում դատաստանական պրօցէսները, քաշվում է նրանցից։ Այդ չէ նշանակում, որ առևտրական դասի յարաբերութիւնների մէջ սակաւ առիթներ են պատահում դատաստանական վէճերի... ապացոյց թէ առիթներ կան, այն է, որ անբաւականութիւն կամ տարակուսութիւն յայտնվելուն պէս, մեր վաճառականները աշխատում են իրանց դասի միջնորդներին (մէդիատոր) դիմել, և նրանց վճռին են ենթարկվում։

Ամեն երկրի առևտրական յարաբերութիւնները բազմաթիւ առիթներ են տալիս վէճերին ու դատաստանական պրօցէսներին։ Ֆրանսիացի գիտնական Հօրաս Սէ (Horace Say) հետևեալ համեմատական թուանշաններ է տալիս քաղաքական և առևտրական պրօցէսների քանակութեան վրա փամիզում՝ 1841 թուից մինչև 1845 թիւը քաղաքական գործերը 116,235 էին, առևտրական գործերը 174,529։ Իսկ 1846 թուից մինչև 1850 թ. քաղաքական գործերի թիւը 121,080 էր,—առևտրական 201,207։

Ամեն երկրում առևտրական յարաբերութիւնների մէջ վէճերի առիթներ կան, նոյնպէս և սաստիկ զեղծումներ են պատահում առևտրական դասի յարաբերութիւնների մէջ։ Դատաստանական վիճակագրութիւնը Ֆրանսիայի մէջ ցոյց է տալիս, որ այդ երկրում 1867 թուի ընթացքում առևտրական գործերի մէջ 11,046 դատավճիռներ տրվեցան խաբեբայութեան, 556 սնդանաբեկութեան, 111 սուտութիւնների մասին, և այլն։

Ուրեմն եթէ վէճերի առիթներ էլ կան, եթէ վաճառականութեան մէջ զեղծումներ էլ պակաս չեն պատահում,—ինչ է պատճառը, որ թէ մեզանում, թէ ամեն տեղ վաճառականները միշտ փախչում են դատաստանական պրօցէսներից։ Պատճառը շատ պարզ է՝ առևտրականութիւնը այնպիսի մի գործունէութիւն է, որ անչափ թանգ է գնահատում ժամանակը, իսկ դիմելով քաղաքական ընդհանուր դատարաններին իրանց մէջ ունեցած վէճերի մասին, վաճառականները վնաս են կրում թէ նիւթական մեծ ծախսեր անելով, թէ ժամանակը կորցնելով, ստիպված լինելով ենթարկվել քաղաքական դատաստանի այն օրինական ձևերին, որոնցից միջոց չունի շեղվել քաղաքական դատարանը։

Եւ կարող է, բացի սորանից միշտ բաւականացուցիչ վճիռներ տալ քաղաքական դատարանը առևտրական գործերի վերաբերութեամբ, կարելի է արդեօք պահանջել, որ դատաւորը, օտար լինելով առևտրական գործերի ու յարաբերութիւնների յատկութիւններին, օտար լինելով առևտրականութեան կեանքի պայմաններին, ու այդ դասի կենսական ամենամօտիկ պիտոյքներին, ծանօթ չը լինելով թէ նորա արժանաւորութիւններին թէ պակասութիւններին,—կարելի է պահանջել, որ դատաւորը անաչառ, արդար, և առևտրական դասի հասկացողութեամբ՝ բաւականացուցիչ դատավճիռ տայ։

„Առևտրական գործողութիւնները, ասում է Հօրաս Սէ, չեն կարող հաշտվել պրօցէսների դանդաղութեան հետ՝ հարկաւոր է, որ ծնված արգելքները և անբաւականութիւնները վաճառականների մէջ, որքան կարելի է շուտ պարզվեն, որ կապված պայմանները ճշդութեամբ կատարվեն։ Առհասարակ այդ տեսակ դժուարութիւնները, ամեն երկիրներում վճռվում են միջնորդութեան օգնութեամբ“։

Եթէ այդ ընդհանուր հայեացքներից յետոյ, անցնելով մեր իրաւաբաններին, մենք կը տեսնենք որ նրանք բացի առևտրական կեանքի աւանդութիւններին ու սովորութիւններին գործնական կերպով անտեղեակ լինելուց, առևտրական իրաւունքի մասին տեսական հասկացողութիւն էլ չեն կարող ունենալ, որովհետև մեր բարձր ուսումնարանների իրաւաբանական բաժնումը, որպէս համալսարանական առարկայ, մտցրած էլ չէ առևտրական իրաւունքը, եթէ սորան կաւելացնենք, որ ամեն երկրի առուտուրը, զարգանալով պատմական պայմաններին յարմար, իրան յատուկ, տեղական աւանդութիւններն ունի,—մեզ հասկանալի կը լինի, որքան արգելքներին են պատահում առևտրական գործերը քաղաքական դատարանների մէջ։

Եւրօպան իր պատմական փորձով ճանաչել է քաղաքական դատարանների անյարմարութիւնը առևտրական գործերի քննութեան մէջ, և չը նայելով Ֆրանսիայի բոլոր յեղափոխութիւններին ու քաղաքական մրրիկներին, այդ երկրի մէջ XVI-որդ դարում հիմնված առևտրական դատարանները, ոչ թէ միայն չեն ոչնչացել, այլ աւելի ու աւելի հաստատ կազմակերպութիւն են ստացել։ Արդէն 1560 թուին, ինչպէս որ ասում է Օգիւստ Թիէրրին իր „Essai sur l'histoire dn tiers état“ գրքի մէջ, Ֆրանսիայի պատգամաւորաց ժողովի tiers état անուանված միջին դասի ներկայացուցիչները պահանջեցին առևտրական դատարանի հիմնելը։ Կարլ IX-ի թագաւորութեան ժամանակին ամենամեծ կառավարչական պաշտօն վարող Միշէլ դը Լօպիտալի հոգսերով հիմնվեցաւ 1563 թուին առաջին առևտրական դատարան Փարիզում։ Իսկ 1565 թուին և Ֆրանսիայի քանի մի ուրիշ քաղաքներում։

Որպէս ապացոյց այդ հիմնարկութեան անհրաժեշտութեան Եւրօպայի համար, կարող են հետևեալ փաստեր լինել։

Ֆրանսիայում կան այժմ 220 առևտրական դատարաններ և 170 քաղաքական դատարաններ, որոց յանձնվում են ժամանակ առ ժամանակ առևտրական գործերը։

Նոյն հիմնարկութիւնները, բոլորովին առևտրական կազմակերպութեամբ, կան Իտալիայում, Իսպանիայում, Բելգիայում և Պօրտուգալիայում։ Գերմանիայում առևտրական դատարանների անդամները և դատաւորները մեծ մասամբ իրաւաբաններն են, և եթէ դիմում են վաճառականներին, այդ վերջինները առևտրական դասի կենսական պայմաններին ծանօթ լինելով, աւելի գործերին տեղեակ անձերի (էկսպէրտ) քան թէ դատաւորների դեր են խաղում։ Անգլիայում չը կան իսկապէս առևտրական դատարանները, թէև վաճառականութեան մասնաւոր օգուտների ներկայացուցիչները կարող են նրանց Courts of admiralty և նմանապէս Courts of bankruptcy համարվել։ Բայց սոքա վաճառականներին չեն ընդունում, որպէս անդամ։ Վերջապէս Ամերիկայի միացեալ նահանգներում առևտրական մի գործի իրական հարցերը քննում են և վճռում են առևտրական մարդիկը, իսկ հարցի օրինական կողմը,—իրաւաբանները։

Որովհետև այս րոպէիս շատ է խօսվում Թիֆլիսում առևտրական դատարանի վրա, մենք հարկաւոր համարեցինք, առաջարկել ընթերցողին այդ ընդհանուր դատողութիւնները, առ այժմ նրանցով բաւականանալով։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

(ԳԱՌՆԻ ԲԱՍԱՐԱ ԳԱԽԱՌՈՒՄԸ)

Գ...գիւղի իշխաններից մէկը Գիվարգիզենց Սէթաղը իւր տան դռան առաջին նստած էր և իւր թոռներին, որոնք զօղա էին քաշում (այսինքն բամբակը բաժանում կոճերից) հէքեաթ էր ասում։

Թոռները աշխատում էին մէկը մէկուց աւելի բամբակ մաքրեն և միշտ իրանց մաքրածը ցոյց էին տալիս Սաթաղին։

—„Կակօ, *) տմնասեմ, ես կարօէն զօչաղեմ. ես երկու դար բարա **) զօղա եմ քէշէ“ ասաց Սաթաղի թոռներից մէկը։

—„Խօ, բալաս, երկսովէլ զօրանաք. կարօն էլի չալանգ. ***) էն աղեկի քաշէյի“ ասաց Սաթաղը։

—„Խաչօ, բա տիւն էլ ինչ ջոճ ես. ****) էտ ըսկի չես աւելի տիւն կըտը իրեք ինձ բարա քաշես“ չարունակեց միւս Սաթաղի թոռը։

Այսպէս վիճելով երեխայքը ժրաջան չարունակում էին իւրեանց գործը։

*) կակօ—հօրեղբայր կամ պապ.
**) բարա—չափ (երկու կրուրօի չափ).
***) չալանգ—ժիր.
****) ջոճ—մեծ.

Ցանկարծ Խաչօն, Սաթաղի մեծ թոռը դարմանալով ասաց „Կակօ, Կակօ, մը ըչկա 1) տես էն վմվի 2) կլօխ մլօխը կոռած 3)...ընգօ 4) գալի դաղ 5)...—„Իւրի...“ տեղից կանգնելով հարցրեց Սաթաղը։

Այս միջոցը սրանցը մօտեցաւ մէկ երիտասարդ, որի երեսը արիւնով ծաւալած էր. այս էր Սէթաղի փոքր որդի Ցակօբը։

Երբ Սէթաղը իմացաւ որ արիւնաթաթախ երիտասարդը իւր որդին է, գոռալով ու մազերը փետելով ասաց։

—„Վայ բալա ջան, Ցակօբ, տիւն ես. էդ վավ թըփցդ 6)...էդ վավ արաւ...էդ...վայ բալաջան վայ“։

—„Ես եմ բա էլ վավլի“ լաց ըլելով պատասխանեց Ցակօբը։

Սէթաղի ձայնը լսելով բոլոր դրացիքը ժողովվեցան նրա տունը, և սկսեցին Ցակօբի գլխին դեղ անել։

1) Ըչկա—նայիր.
2) վավ—ով
3) կոռած—ջարդած, կոտրած.
4) ընգօ—հրէս (ահա).
5) դաղ—այստեղ.
6) Թփեցդ—ծեծեց.

—„Մղաի 1) կապուտ կտաւ էրեք, կոավատի 2) ձիթով կապենք եարաքերի վրան, էն շատ կը սաղացուցի“ ասում էր մէկը։

—„Մղաի դմակ կապէք վրան, կակուղ կը պախի երաքերը շատ չեն զարար 3) չունի“ ասում էր միսը.

—„Տօլաջ 4) չեմ նալի 5) ինչէք ասէլի. մարդի կլօխը կոտրեն“ մասխարութեն 6) չի. կանօխ կըտը 7) լեգր 8) բէրենք եարաքերը տմնա. մղաի մշախոտ 9) դրէք վրան չանքի 10) լեգրը իգա“ ասում էր երրորդը։

Վերջապէս Ցակօբի գլուխը փաթաթեցին և երեսի արիւնը լուանալուց յետոյ պարկացրին, նրա համար պատրաստած տեղի մէջ. յետոյ մի քանիսը նրանցից Սէթաղին հանգստացրին ասելով։—„Սէթաղ կակօ, եարաքերը քիչ են զարար չկայ, կանօխ մէկէլ կը սաղնայ, մղաի ճակատը լօխվերեր,—քիթը արընվիրե. ֆարաղի 1) ասերմնէր թէ եարաքերը չատեն. էնա ժամ տունը վկա, որ զարար չկա“։

Սրանից յետոյ Սէթաղը դառնալով դէպի իւր որդի Ցակօբը հարցրեց „Ցակօբ ջան, ընցա 2) բօիդ մեռնեմ, բալադ 3) իգա իմ ջանին սամ տըմնամ վավ թփիցդ“

Ցակօբը լքալով սկսեց պատմել գործի հանգամանքն։—„Ես էթասէմէր 4) մեր հասարի 5) կըշտովը, տըսամ քեօխֆաի 6) խօղաղը 7) քեալերը 8) արիրե մեր եօնջալըղը. 9) ես խօղաղին քաշում 10) տվիմ ու ասէցիմ որ քալերը եօնջալղէն դուս խանի։ Մէկ էլ տսամ քեօխվաի ախպօր լաջը իրանց խօղաղի քեաւ լաջի խետ չալլաղքերը 11) քաշին էկան վրաս։ Քեօխվաի ախպօր լաջը ինձ քաշում տվեց ես էլ տարը քաշում

1) Մղաի—մի քիչ։
2) կոավատ—կտավատ (պտուղի անուն է)։
3) զարար—վնաս։
4) տօլաջ—այ տղա։
5) չեմնալի—չեմ իմանում։
6) մասխարա—ծիծաղատեղ։
7) կըտը—պէտք է։
8) լեգր—բժիշկ (лекарь)։
9) մշախոտ—այրված չոր։
10) չանքի—մինչև։

1) Ֆարաղի—գիցուք թէ։
2) ընցա—էսպէս։
3) բալադ—ցաւդ։
4) էթասէմէր—գնումէի։
5) հասար—պատ։
6) քեօխվա—տանուտէր։
7) խօղաղ—գոմէշ պահող։
8) քեալ—գոմէշ։
9) եօնջալըղ—եօնջի արտ։
10) քաշում տալ—ուշունց տալ։
11) չալլաղ-մտրակ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԻԾ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

I

Նախագիծը գրելուց առաջ հարկաւոր ենք համարում ասել մի քանի խօսք մեր այժմեան դասատուութեան սիստեմայի վերայ:

Ջննողական աչքով վերանայելով մեր այժմեան եղած չեղած ազգային ուսումնարանների դասատուութեան սիստեմայի և ուսման ընթացքի վերայ, մենք կանգնում ենք մի եզրակացութեան վերայ, թէ դասատուութեան սիստեման հնացած է, և թէ աշակերտները ուսումնարանից ոչինչ, կամ թէ շատ քիչ բան են դուրս բերում, թէ նրանցից շատերը երկար տարիներ մնալով մեր ուսումնարաններում, երկու տող ուղիղ գրել-կարդալ չ'են կարողանում, թէև նրանք կարդացել են շատ բաներ. քերականութիւն, ճարտասանութիւն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն և այլն. բայց պատահած ժամանակը նրանցից մի գործնական, կենսական հարցի կատարեալ պատասխան, մի թուաբանական հարցի ուղիղ վճիռ չ'ես կարողանում իմանալ: Օրինակի համար, թէև աշակերտը սովորել է բոլոր Ֆիզիքական և մաթեմատիքական աշխարհագրութիւնը. նա սովորել է թէ ինչ ձևի է երկիրը, ինչ է միջօրէական գիծը, տաք գօտին, երկրի բևեռները և այլն. նա գիտէ բոլոր ովկիանոսների, ծովերի, կղզիների անունները,—միով բանիւ նա բոլոր աշխարհագրութիւնը գիտէ, բայց երբ նրան առաջարկում ես մի ամենահասարակ հարց իրան բնակած քաղաքի, գիւղի, երկրի վերաբերեալ, թէ ժողովրդեան, թէ տեղի դրութեան և թէ նրանց շրջապատող Ֆիզիքական երևոյթներին, որոնց անընդհատ ներգործութեան տակն է գտնվում մարդը,—այն բևեռներ, միջօրէական, ովկիանոսներ սովորողը ձեր առաջը շատ անգամ ալէծած կանգնում է լալ ու մունջ և շվարում է պատասխան տալու: Նոյնպէս էլ պատահում միւս առարկաների հետ, իսկ եթէ պատահում էլ է պատասխան տալը, նա լինում է կծկտուր, անհասկանալի և անկատար: Ո՞վ որ մօտիկ ծանօթ է այս հանգամանքների հետ, նա բոլորովին կը համաձայնի, կարծեմ, մեր կարծքի հետ: Ո՞վ է մեղաւոր էս բանում, ուսուցիչը թէ աշակերտը, թէ երկուսն էլ 'ի միասին.....: Մեղաւոր է դասատուութեան մէջ թագաւորող ճնշող, չոր ու ցամաք հին սիստեման, մեղաւոր են հնութեան փեշից պինդ բռնող բթամիտ ներգործող անձինք, որոնք նորաձևութենից և վերանորոգութենից վախում են, ինչպէս հեքիաթներում վախում էին եօթը գլխանի վիշապ օձից: Վախում են „անընդունակութեան հերոսները", որոնք լաւ են զգում, որ իրանք նորութիւն մտցնել չ'են կարող, կամ չեն կամենում, իսկ եթէ ուրիշներին թողուն մտցնելու, իրանք իրանց փափուկ տեղից վայր կը ընկնեն. մեղաւոր են նրանք, որոնք նոր սերունդի կրթութիւնը յանձն առնելով, չ'են հետևում դաստիարակական կրթութեան սիստեմայի վերջի խօսքին և նրա մէջ արած յեղափոխութիւններին' այլ ընդհակառակը խեղճ, բաւ, անհասկացող ժողովրդի աչքին թող են փչում և քող են ծածկում, ասելով „ես և իմ պապերս այս ձևով սովորել ենք և էսպէս խելօք մարդիք ենք դառել. ձեր որդիքը ինչի պէտք է չը սովորեն և խելօք մարդիք դառնան": Այսպէս պապէց պապ և որդէց որդի ազգային կրթողները լուսաւորում են իրանց սիրելի ազգի ժողովրդին: Ուրեմն ո՞վ է մեղաւոր.......

Այս ասածներս գլխաւորապէս վերաբերում էին մեր միջնակարգ ուսումնարաններին, իսկ ինչ որ կը վերաբերի թվով աւելի շատ ուսումնարաններին. այսինքն ծխական կամ տարրական ուսումնարանների դասատուութեան սիստեմային, դրա վերա էլ խօսել չի հարկաւոր: Այս ուսումնարանները դառել են մի քանիների համար փող վաստակելու նպատակ, միւսների համար փառք պատիւ գտնելու կամ ժողովրդական դառնալու միջոց: Այդ պարոնները (ինձ պէտք չէ իմանալ թէ ինչ պատճառով, ոչ մի ժամանակ իրանց ուղղակի հարց չ'են տալիս, թէ ինչ նպատակի պէտք է ծառի սկզբնական—տարրական ուսումնարանը և ինչ ձև պէտք է ստանայ, որ եկող գնացող աշակերտները մի ամբողջ գիտութիւն դուրս տանին ուսումնարանից, որը իրանց ժամանակին օգուտ տայ: Այդ պարոնները բանի էութիւնը չը հասկանալով, չեն ուզում ուրիշներից իմանալ, որովհետև իրանք աղաներ են, փող ունեցող մարդիք, իրանց ինչ լայաղ է „նոր երկաթէ ձու ածողների" խօսքին լսել, և նրանցից սովորել,—իրանք ամէն բան գիտեն և ամէն բան կարող են շինել: Եւ այսպէս երբ բացվում է ուսումնարանը, երեխաները գալիս են, լցվում են, նրանց ձեռն են տալիս առանց ընտրողութեան իսկոյն այն գիրքը որ երեխան հետը բերել է, զօրօրինակ տառը, կամ սաղմոսը, հրամայելով թէ կարդա..: Երեխան կարդում է մատով ցոյց տուած տեղից սկսած մինչև վերջը, վարժապէտը էս ժամանակ սուս ու փուս լսում կամ քնում է և սխալ կարդալու ցեկավարը (քանոնը) ձեռին բռնած սխալները ուղղում է:*) Շարունակվում է այսպէս դասատուութիւնը: Անցնում է մի, երկու, երեք տարի: Փոքրիկ երեխաարդը շարունակում է յաճախել ուսումնարան և միևնոյն ժամանակ բթամտանում հալվում, մաշվում: Այդ երեխաարդը արդէն սաղմոս է կարդում, ժամումը տիրացութիւն է անում: Ուսուցիչները հայրերին հաւատացնում են, որ նրանց որդիները արդէն ամէն բանը գիտեն: Այս ժամանակ մտնում է ուսումնարան լուսաւորեալ մարդը, ժամումը սրբալէ փոխ առող երեխային կարդալ է տալիս մի քանի տող մի որ և իցէ նկարագրութիւն: Աշակերտը կարդում է, տառերը միմեանց հետ կպցնելով: Լուսաւորեալ մարդը խնդրում է նրանից կարդացածը յետ պատմել: Աշակերտը սուս ու փուս կանգնում է: Լուսաւորեալ մարդը նրա հետ զրոյց է բացանում առօրեայ, ամենահասարակ առարկաների վերայ: 10—12 տարեկան պատանին էս ժամանակ ոչինչ պատասխան չի տալիս, հարցը կրկնում է, նայում է նրա վերայ ցաւելով, աշակերտը վերջապէս մի անհասկանալի բառ է կարողանում բերնից թողնել: Այսպէս 10—13 տարեկան երեխան իրան տարրական ուսման ընթացքը վերջացնում է 3—4 տարի ուսումնարան յաճախելով, իրան բրուդը ու միսը ուսումնարանին մատաղ անելով: Երևի ուսուցիչը ճիշտ կատարել է խելօք հօր պատուէրը, որ իրան որդին ուսումնարան տալիս պատուիրում է „միսը քեզ, մորթին ու ոսկոռը ինձ":

*) Ցաւալի է որ այդ ամենահարկաւոր դասական առարկէն այդպիսի ցաւալի նշանակութիւն է ստացել:

Գործնական հայրը իրան 3—4 տարի տարրական ուսումնարան մանեկող որդուց կենսական հարցերի պատասխաններ է պահանջում, նրան գործնական բան է գրել տալիս, որդին դժուարանում է, նա չի կարողանում հօր պահանջածը կատարել. հայրը անբաւական է լինում ուսումնարանից, նա հայհոյում է ուսումնարանը և կարդալ մոգոնողը, նա երդվում է իրան միւս որդին չի ուղարկել ուսումնարան: Ուսումնարանը կորցնում է իրան հաւատարմութիւնը նրա և բոլոր հասարակ ժողովրդի աչքումը: Այս բանը պատահում է մանաւանդ այն ժամանակ, երբ կարդացող խեղճ աղքատ հօր որդուն ուսումնարանում չ'են հասկացնում, թէ ինչ դառը աշխատանքով է ապրում իրան մշակ հայրը և առհասարակ մշակ ժողովուրդը. և թէ ինքն ինչ պարտաւորութիւն ունի, ինչպէս մշակ մարդը, այլ ընդհակառակը նրա աչքի առաջ նկարագրվում է ազատ կեանքը, ազատութիւնը, Եւ այսպէս միւս կողմից ուսումնարանում աւարտող փոքր երեխաարդը մի քանի այբ — ժէ — ճէ — ռա, և մի քանի азъ—буки—веди սովորելով, գնում է նստում է քաղաքում կամ գիւղում մշակ հայրերի և ազգականների ջանին, ու ծծում է նրանց արիւնը, նրանց աչքը թող փչելով: Ահա ինչ թշուառ և վտանգաւոր հետևանքներ են տալիս մեր այժմեան եղած չեղած ուսումնարանները: Նրանք ժողովրդին յետ են դարձնում մի կողմից անպէտք մարդիք, իսկ միւս կողմից վնասակար մարդիք:

Ուրեմն սրանից յետ ինչ եզրակացութեան ենք գալիս:—Այն եզրակացութեան, որ մեր բոլոր եղած չեղած ուսումնարանները, փառնելով ժողովրդի փոքր իրանց նպատակին չեն հասնում. ուրեմն նրանց դասատուութեան սիստեման պէտք է գցվի քննողութեան, ընդհանուր յեղափոխութեան և հիմնական վերանորոգութեան տակ' թէ դասական առարկաների և նրանց դասատուութեան սիստեման և թէ երեխանց բարոյական մարդկութեան տալը, որ նրանք ժամանակին կարողանան լինել ժողովրդի առողջ, օգտակար և մշակ անդամներ:

—Այո, հէնց մենք էլ էդ ենք պահանջում մեր լուսաւորեալ և բան հասկացող ուսումնարանների կառավարիչներից:

—Բայց այդ գործը առաջ տանելու համար հարկաւոր են գործիչներ—գործ կատարող և բան իմացող ուսուցիչներ:

—Այո, հարկաւոր են: Էդ էլ պարտաւորութիւն ենք դնում նոյն իսկ կառավարիչների վերայ: Եւ 'ի հարկէ վերանորոգութիւնը պէտք է սկսվի հիմքից—տարրական ուսումնարանից, և սկզբնական դասատանից, որոնք բոլորից աւելի կարօտութիւն ունեն լաւ և կանոնաւոր դասատուութեան սիստեմայի:—Ուրեմն աշխատենք ներկայացնել մի տարրական ուսումնարանի կամ պատրաստական դասատան նախագիծ—պրոգրամմա, թէև այս գործը շատ աշխատութիւնների և գործերի հետևանք պէտք է լինի:

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Այն օրից երբ Մշակը սկսեց առաջին քայլը անել հայ-հասարակական կեանքի մէջ, նոցա ժողովրդի մէջ գործելու կարողութիւն ունեցող տարրերը զգացին որ իրանց մէջ մինչև այժմ սառած է եղել դէպի աշխատութիւնը թելադրող եռանդը: Ուստի կամենալով հեռացնել իրանցից այդ նախատական անշարժութիւնը, սկսեցին գործել այն նախագծով, որը դուցէ մինչև այսօր ոչ մի հայ-պարբերական թերթ չէր առաջարկել նոցա:

Խոստովանել մի իսկութիւն, դուցէ շատերին չը դուրեկութիւն երևի, բայց մենք մեր զգացմունքին հետևենք...:

Արդէն տասը տարուց աւելի է որ մեր Հոգևոր դպրոցը գոյութիւն է ստացել. բայց նորա այդ սակաւօրեայ պատմական կեանքը մութ և միանգամայն անյայտ է մնացել մեր փոքր ի շատէ հասկացող հասարակութիւններին անգամ. որովհետև ոչ մինը նոցանից անցեալում մի քանի տող չէ նուիրել նորա մի որ և է պատկերը նկարագրելու, բայց քանի մի աննշան երևոյթից, որից անկարելի էր մի ճիշդ տեղեկութիւն եզրակացնել: Բայց անհամ

տվիմ էս տեփ երկտվել խասան ընձի կոխին գէտինը ու թփին:

Մինոյն միջոցը Սէնաքի կին Նարգիզը տան դռնիցը ներս մտաւ. տեսնելով փաթաթված երիտասարդին հարցրեց „էտ վա՞յլի պարկիրե"...

—„Ցակոբնի" պատասխանեց սէնաքը:

—„Ընչի խմար, 1) խիւանդի 2) ախր առաւօտը սաղ էր" զարմանալով շարունակեց Նարգիզը:

—„Խօ խիւանդ չի. քեօխվայի ախպօր լաջը զարգիրե 3) կլօխմլօխը կոտրե" ասաց Սէնաքը:

—„Ընցը քեօխվաի բալաքերը մեռնեն. Մասիս բէչի քեօխվաի տան վրան..": Այսպէս տանուտէրին անիծում էր Նարգիզը:

Ցետոյ լալով գրկեց իւր որդուն և ասեց „Ակոբ ջան, աչքերիդ մեռնեմ, ղաղադ 4) իգա ջանիս. դայախդ 5) աչքերը կորնար, քեզ ընցա չը տըսներ... տասը քօխփաի ախպօր լաջը 6) զօռի ընչի կուվար... Որ Սէնաքի նման խէրդ էլէ կլօխդ էլ կը կոտեն. մէկ էլ աւել...:

—„Դուն մարդես. ընցա խանես...լաջիս 6) կլօխ մըլօխը մշրփիրեն, 1) դուն արխէյին 2) տանը նստիրես" պախարակելով Նարգիզը ասում էր Սէնաքին:

—„Սուսկաց լաչառ. 3) մըկա էս խաւախս խետ կլօխտ կը կոտեմ..ընչի կայնիրես գլխիս նաղմաի 4) կտրդալի... կընիգես վէլը կնա բանիդ".. բարկանալով ասեց Սէնաքը:

—„Բիչօ 5) կանես զօռը ինձի զաթէլի 6) կըլօխս կը կոտես... տան ապանես դուսը կատու... լաջիս կլօխը կոտեն ես սուսկէնամ" 7) շարունակեց Նարգիզը:

—„Հալլա, լալլա. խաթաբալա գինաս ես... մըկը ինչես ասելի ինչ անեմ..բիչօ էս լաչառը ասը 8) չի կռէլի", ասեց Սէնաքը:

—„Ինչ անիմ..տուն է քէլի քեօխվաի թփի. տմնամ զաբուլ 9) կանի, հան ըլոր 10) կտա աչքերդ կը կուրցուցի „պատասխանեց Նարգիզը Սէնաքը դրգռվելով այս խօսքերովը, դարձաւ դէպի իւր դրացիները, որոնք դեռ Ցակոբի մահճի մօտ նստած էին, և ասեց „եա կըտը էս գեղի կենում, եա կը կըտը քեօխվան:

—„Ես ու խօքիս Սէնաք կակօն դրուստի ասելի. ինչի գեղը զավթերե... եարէք էթանք կոպըռնատին արզա 1) տանք, տարը դուրս խանենք քեօխվաութենէ" ասեցին մէ քանիսը նստած մարդիկներին:

—„Աղեկի Ակոբին էլ կը դնենք արաբաի վըրան, կտանենք կոպըռնատին շանց կը տանք" շարունակեցին միւսները:

—„Ցղէրք գինա՞սէք ինչ կա. ես ասիլեմ իմանք տանանք մեր թարաֆի, մարդիկը շատեն սօրա եթանք գանգատ" ասաց Սէնաքը:

—„Սէնաք կակօ գարդ ես անէլի գեղը զզէրե քեօխվաէն. որ իմացիրե թէ տուն ես փիքրը ունես, գիփ էլ կը գան քեզ խետ" ասացին մէ քանիսը:

—„Սարը արէք կանօխ մէկէլ. կը տանք եչօ թուխտ կը չինեմ. ըրմէն համբաքերին չօլ քաշել կդամ" շարունակեց մէկը նրանցից:

Իրաւ որ Տանուտէրը իւր վարմունքովը շատերին զզվացրել էր. երկու երեք օրից յետոյ գեղի շատ մասը դարձաւ Սէնաքի կողմը:

Արդէն պատրաստ էին, բոլորը կամենում էին միւս օրը գնալ գանգատ, երբ տանուտէրը գիշերը գնաց Տէր Կիրակոսի մօտ որ նա միջնորդի և հաշտեցնի Սէնաքին իր հետ:

Միւս օրը, երբ բոլոր ժողովուրդը ժողովված էր Սէնաքի դուռը, ուզում էր գնա գանգատ, երբ Տէր Կիրակոսը եկաւ նրանց մէջ և սկսեց խրատել—„Սէնաք, էդ սկի աղէկ չէք անէլի. երկու լաջ մէկ մէկի խետ կռվիրեն. կըտը գեղը արնով լցէք..., Ամօթի դրկեցէք, ղառումէք"...:

—„Տէրտէր կարքտ վկա չի ելի, եա կըտը քեօխվան էս գեղին մնա, եա կըտը ես" պատասխանեց Սէնաքը:

—„Գինասեմ քեօխվան նհախի ամմա դրկեցէք զարար չունի. կանողել քո լաջը տար լաջին կը թփի..կըտը ամէն փուչ բանի խմար արիւն քցէք" շարունակեց Տէր Կիրակոսը:

—„Տօ Տէրտէր մըկը մեզիս խրատելի. երէկ մէկէլ իրեք կապեկ խաչամ բուր խմար Տէր Մարկոսի խետ մէկ մէկու կլօխ էիք պատռելի" ասաց ժողովրդից մէկը:

Այս բանը լսելուն պէս Տէր Կիրակոսը հեռացաւ, որովհետև հասկացաւ, եթէ ուրիշ բան խօսա պէտք է իւր հազար մէկ պակասութիւնը առաջը դնեն:

Ժողովուրդը ուղղակի գնաց Նահանգապետի մօտ գանգատելու:

Նահանգապետը արդարադատ քննեց յետոյ Տանուտէրին իւր պաշտօնից հեռացրեց, և Ցակոբի ծեծողներին պատժեց: Դա գիւղը բաժանվաւ երկու մաս:

Ս. Ե.

1) ընչի խմար — ինչու համար:
2) խիւանդ — հիւանդ:
3) զարգիրե — խփէլէ:
4) ղաղա — փորցանք, ցաւ:
5) դախա — մայր:
6) լաջ — որդի:

1) Մշրտել — փշրել:
2) արխէյին — անհոգս:
3) լաչառ — անսղամ, անամօթ:
4) Նաղմա—ձառ:
5) բիչօ կամ բաինչ ես — բաս ինչպէս:
6) զօռը չաթէլի — այժմ պատռմ է:
7) սուսկէնալ — լռել:
8) ասը — ձայնս սաստ կոխ — լռիր:
9) զաբուլանել — ընդունել, համբերել:
10) հանըըղը — էնքան:

1) արզա — խնդիրք, գանգատ, բողոք:

Մշակի Նախագիծը ստիպեց մեր ընկերներից մի քանիսին յայտնել այն անկանոն ընտրութիւնների մասին, որոնք յայտնի են արդէն ընթերցողին, և սրանց յաջողելը վնասակար հետեանքի առիթ կը լինէր։ Թէև այս յայտնութիւնները չփոխեցին մեր համար պատգամաւորների նպատակը, բայց չէ կարելի ուրանալ որ մասամբ նոքա հասած են իւրեանց նպատակին։ Նոքա կենդանի խօսակցութեան նիւթ հաղորդելով մեր հասարակութեան փոքր ի շատէ ընթերցող դասին, ստիպեցին նոցա ուշք դարձնել իւրեանց մինչև այժմ բարձի թողի արած առարկայի վերայ...։

Իսկ քանի մի հալածասէր անձինք իւրեանց գ․՛․վ․ա․ն․ի արարքը հրատարակված գտնելով․ մեծ զայրոյթով որոնում են նամակագիրը, որը համարձակվել է հրապարակ դուրս բերել նոցա, և մի և նոյն ժամանակ չառերին իւրեանց կասկածոտ զատապարտութեանը ենթարկելով, սպառնալիքներ են կարդում։ Այս անցքը յիշեցրեց ինձ Շամախու մի քանի պարոնների վարմունքը դէպի մի նամակագիր)։

Թողնենք նոցա իւրեանց որսը որոնել, իսկ մենք դառնանք մեր լուրերին։

Թէև լրագրիդ Նախագիծը ստիպում է հեռանալ այս նեղ շրջանից և ընդարձակել նամակագրութիւնս, բայց այս անգամ ևս դեռ անկարող եմ այդ բանը անել, ուստի և խնդրում եմ բաւականանալ սորանով...։

Մեծապատիւ Մ․․․ Ա․․․ Խ․․․ եանը կարդալով իւր բարենպատակ խոստմանը վերաբերած լուրը սաստիկ չփոթվում է—և երևի աչքի առաջ ունենալով որ իւր անզգոյշ խոստմունքով պէտք է ստիպվի պակասացնել իւր սիրելի գումարից 500 ռուբլի, շտապում է դէպի այն անձինք, որոնց մօտ արած էր այդ խոստումը և պնդում է որ ինքը ոչ փող է խոստացել և ոչ կամք ունի վճարելու...։ Պարծանք նորան իւր զօրութեան արժանի օրինակի համար...։

Մեզանում Հոգաբարձու ընտրելու խնդիրը բոլորովին դադարեց, դպրոցը այժմ կառավարվում է երկու հոգաբարձուով և մի նախագահով։

Լսեցինք որ արձակված ուսուցիչներից մի քանիսի դասերը ձրի յանձն առաւ հոգաբարձուներից մինը, բայց յետոյ սուտ ապացուցեց տեղեկացանք որ ձրի համբաւը սխալ է եղած...։

Ա՛ռ այժմ հաճելի է այդ նահապետական կառավարութիւնը և լաւ է մի առ ժամանակ կանոնադրութիւնը մի կողմը դնել և խաղաղ կեանք վարել, մինչև կգայ մեր յարգելի պատգամաւորների մեծագոյն մասը, որ հոգաբարձու լինելու արժանաւորութիւնը միայն չէ կայանում նորանում, որ նա կարող էր Թիֆլիզ ձեռքին ցեխ կազմել (ի տես հասարակութեան) ուսումնարանի յատակի անյարգարութիւնը հաւասարելու․ որովհետև նորանով սովորեցնէին հիւրերը արժանաւոր յարգանք մատուցանել ուսուցչին...։

Աւելորդ չեմ համարում հաղորդել և մի ուրիշ լուր, որ բաւական հետաքրքիր է...։

Պարտապանի մէկը խնդրում է իւր պարտատիրոջից բերել պարտամուրհակը հաշիւը վերջացնելու համար։ Երբ երևան է գալիս մուրհակը, խնդրում է նորան պարտատոմսը իրան տալ ժամանակ ստուգելու և տոկոսքը հաշուելու համար։ Բայց երբ ստանում է, առանց մի բառ անգամ արտասանելու գնում է գրպանը և հեռանում, որքան աղաչում, միջնորդներ է ձգում պարտատէրը անօգուտ է անցնում։ Գործը այժմ քննվում է դատարանում։

Ուսումնարանին վերաբերած խնդրից յետոյ հասարակաց խօսակցութեան նիւթ է դառել և հետևեալը։ Մի քահանայ Հ․․․ Զ․․․անը խնդիր կազմելով ստորագրել է տալիս ժողովրդին Սուրբ Էջմիածնայ Սինօդն ուղարկելու համար և ժողովրդի համակրող դասը հեռանում է խնդրի տակ ստորագրելուց։ Խնդիրը կազմած է տեղական Յաջորդին Եպիսկոպոսական աստիճան չնորհելու նպատակով։

Կյուսանք որ Սուրբ հայրը կաչխատի ժողովրդեան միջից պակասացնել այս չփոթութիւնը, որ պատիւ չէ բերում իրան բարձր պաշտօնին և անուանը...։

Ցեղոյս հասարակութիւնը շատ անհանգիստ է աւազակներից։

Անցեալ շաբաթներում Շուշվայ քաղաքի բանտից փախել են 30 կալանաւորներ․ որի մասին տեղոյս գուբերնատորը գնացել էր այնտեղ անցքը անձամբ ստուգելու նպատակով...։

Իսկ այստեղ աւազակները նոյեմ. 22-ին Թափվեցան փողոցից մօտիկ բնակվող մի ընտանիքի վերայ, բաղկացած երեք քոյրերից և մի հօրից, որոնք բաւական ժամանակ է պարապում են լուսացարարութեամբ։ Լսվում է որ նոցանից կողոպտել են 1200 ռուբլի և այն բոլոր լուանալու շորերը, որոնք բերած էին զանազան մարդիկներից։

Նոյն ամսի 24-ին յարձակվելով մի հայի տան վերայ ծառաներից գիմադրութիւն են տեսել և փախել առանց մի որ և է վնաս պատճառելու։ Մի և նոյն գիշերը կողոպտել են և մի Թուրքի տուն ապա չկամենալով բաւականանալ դորանով՝ այդ մի և նոյն գիշերը յարձակվում են Մաղաք Նազարիչ Մելիքեանցի տան վերայ և բռնելով ծառային ստիպում են տալ իւր պարոնի փողերի տեղը կամ թէ ուր է նորա պարոնը. բայց ծառան ընդդիմանալով գիշերային մթութեան մէջ օգնութիւն է աղաղակում, ուստի և նոքա փախչում են վիրաւորած թողելով ծառային։

Վերջին անցքերը պատահեցան Քիլիսաքանդ Թաղումը մի և նոյն գիշերը. . . . .

Ունէի և մի քանի տեղեկութիւններ հաղորդելու, բայց որովհետև առանց նորան ևս նամակս երկարեց, ուրեմն մնում է ինձ միայն վերջանել հայրենակիցներիս և դնել ստորագրութիւնս նամակիս ներքոյ, գոնէ գայթակղութեան առիթ չլինելու համար...։

Մաժակ.

դեկտ. 1872 թ։ն.

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

Լսեցինք թէ՝ Ալէքսանդրապօլում ծառայող Ռուս և մեր Հայ երիտասարդաց մէջ ձգտումներ և աշխատութիւն կայ՝ այս մօտերս մի քանի բեմական ներկայացումներ տալ։ Լսում ենք, որ ռուսաց խումբը արդէն յաջողելու վերայ է. իսկ հայոցը տատանեալ դրութեան մէջ է. որովհետև մեր „Տինայք Հայոց աշխարհին" ենթարկելով յետադէմ ուխտօղրատ) անձանց կարծիքների ազդեցութեան և պաշտպանողական գիրք բռնող (կօնսերվատ.) խիկայի անձինքներից էլ համակրութիւն չգտնելով, յետ են ընկրկել և չեն վստահանում առաջի անգամ բեմի վրայ դուրս գալ, թէ և աղնիւ և բարեգործական նպատակով լինէր։ Այդ վարմունքի մի քանի պատճառների դէմ վիճաբանելն անգամ ամօթ ենք համարում, մի չառժաւթի մասին գեռ կարժէ խօսել, այն է թէ՝ ներկայացումները՝ յարմարութեան ազագաւ պէտք է հասարակաց կլուբում լինէր, ուր և պարահանդէսներ են կատարուում. բայց այդ ժողովարանը տեղւոյս բարձր դասի մէջ այժմ համարուում է ա ն կ ա ր գ տ ե ղ. որովհետև „այս՝ այն անձն էլ է գալի, կամ տարին մի անգամ պատահել է՝ այս ինչ ատաճանաւորներ սեղանատնումը կռուել են". Առաջինը՝ որ այս՝ կամ այն անձի տան „քեօխայ" մեզ ոչ ով չէ նշանակել...։ Երկրորդ՝ որ կռուի դէպքերը ամենաազնուական հասարակաց ժողովներում անգամ պատահում են։ Կարժէ արդեօք, այդ մանր բաների համար աղաղակ բարձրացնել, ծանր խնդիրներ յարուցանել մի այնպիսի ժողովրդի մէջ, որ ամեն յառաջադիմութեան գեռ անփորձակութեան աչքով է նայում,—մի երկու վառ բանի պատճառով՝ նորութեան բոլոր լաւ կողմերը ուրանալու պատրաստ է։ Ժողովրդի յառաջադիմութիւնը՝ հասարակական կեանքից հեռու չմնալով՝ ինքնուրոյնաբար զարգանալումն է, և ոչ միշտ և յաւիտեան փակվելում, որ անկարելի ևս է, ամեն աշխատում ենք...։ Լաւ չէ՞ այդ աշխատանքը գործ ածելի՝ նոր կեանքի մէջ կամ նորաձևութեան հետևողներու (ուշեղաս չուզենամ՝ այդ կայ) մէջ՝ առողջ և խոհեմ գաղափարներ տարածելու և մեզ օգտաւէտ ուղղութիւն տալու։ Արդար և չէ կարելի համաձայնել խոհեմ պաշտպանողականների հետ թէ՝ այդպիսի նորաձևութեան մէջ միանգամից ծայրայեղ սանձարձակութիւնը վնասակար է. թող ժողովարանը (չպատմեմ մի անգամ է) յաճախեն փակ գերդաստանները այնպիսի կանայք, որք իւրեանց պատիւը և վարկը պաշտպանել լաւ գիտեն։ Ցանկալի է, որ այդ ժողովարանը (միւս օրերը) մեր երիտասարդաց համար միայն թղթախաղի տեղ չլինի և այլն և այլն. յիրաւի է, արտադուս մարդը՝ երբ ներս է մտնում տեսնում մեր պատուական գործունեայ երիտասարդներին ամբողջ ժամերով՝ կրծածալ՝ դունաթափ կամ սնքուն՝ կանաչ սեղանի բոլորը շրջապատուած—խորը հառաչանք է քաշում։ Բայց չէ՞ որ ամեն նորութեան սկիզբը այդպէս խեղճութիւններ ունենում է իւր մէջ. չէ՞ որ մեր տղէքը դեռ ընդունակ և պատրաստ չեն աւելի բարձր զուարճութիւններ ամեն օր ունենալ միասին. չէ՞ որ հիմայ էլ արդէն ժողովարանի կառավարիչները կուզեն հաստատել տալ դրական երեկոներ, հասարակաց դասախօսութիւնք. չէ՞ որ այդ բոլորը փոքր առ փոքր պիտի լինի, ինչի էք շտապում ժողովարանը նախանձու քանդել...։ Գալով մեր Թատրոնից հրաժարուող կանանց, այսքանը կաւելցնեմ, որ եթէ ժողովարանում պարահանդէսի ժամանակ ամբողջ վեց—եօթը ժամ կարելի է թռչոտել, ինչու ամօթ եղա՛՝ նոյն իսկ տեղումը աւելի խելացի և օգտաւէտ հանդէս դուրս գալ, որպէս բեմն է...։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

1 Ներքին 5% փոխառութեան արած տիրաժի դուրս եկած տոմսակները, որոց տարած գումարը 500 ռուբլի է։

№ սէրի	№ տոմ.	№ սէրի	№ տոմ.	№ սէրի	№ տոմ.	№ սէրի	№ տոմ.
91	35	4559	5	10538	48	15743	8
200	28	4854	49	10591	21	15832	39
206	1	4932	15	10688	5	15869	47
326	35	5013	2	10693	17	15920	30
362	26	5039	35	10743	14	15950	19
384	24	5054	18	10744	48	16012	46
390	34	5058	11	10794	17	16103	27
447	3	5138	33	10812	3	16282	50
554	32	5199	45	10832	22	16375	50
556	14	5259	22	10848	41	10528	40
567	39	5265	16	10899	12	16663	36
613	43	5348	20	11000	10	16667	24
645	5	5372	3	11012	48	16842	40
852	19	5496	31	11032	1	16975	28
982	36	5502	23	11033	41	17040	34
995	28	5526	2	11085	40	17053	13
1092	42	5606	18	11137	46	17133	17
1156	17	5766	2	11242	4	17276	11
1194	37	5943	11	11413	8	17320	50
1291	16	6085	21	11470	28	17381	5
1467	41	6149	46	11546	5	17389	7
1671	49	6220	20	11757	50	17410	46
1698	48	6267	3	11853	43	17565	23
1732	4	6291	9	11972	11	17599	16
2002	27	6343	8	12052	25	17670	41
2041	4	6435	31	12192	36	17702	11
2086	16	6440	39	12238	27	17731	4
2089	15	6508	41	12327	28	17756	34
2119	33	6549	10	12432	19	17864	43
2157	43	6573	44	12479	15	17918	19
2194	23	6780	33	12642	43	17930	13
2245	7	6780	48	12686	3	17965	4
2249	43	6981	5	12732	27	18995	40
2362	46	7011	25	12746	49	18059	6
2377	42	7108	9	12748	16	18120	13
2403	4	7125	46	12805	26	18139	32
2444	37	7168	19	12898	27	18214	2
2511	41	7488	21	13112	37	18416	22
2531	9	7519	25	13235	47	17463	42
2592	37	7529	7	13353	12	18468	6
2634	8	7573	42	13355	6	18514	24
2664	11	7606	9	13358	12	18604	25
2702	38	7869	10	13418	46	18614	36
2738	14	7931	41	13463	31	18621	33
2760	30	7974	35	13717	31	18644	24
2810	38	8009	47	13744	42	18656	35
2828	30	8100	33	13930	28	18677	22
3041	19	8439	27	14258	42	18723	43
3162	47	8452	10	14352	18	18773	3
3195	28	8465	35	14398	31	18935	18
3199	11	8490	11	14490	49	18937	21
3208	32	8674	43	14410	29	18954	17
3300	27	8817	36	14544	7	19042	3
3300	45	9041	7	14714	18	19060	2
3302	46	9046	39	14762	9	19090	25
3545	45	9342	42	14763	41	19202	40
3546	3	9356	5	14793	32	19218	33
3776	38	9417	17	15064	13	19243	22
3837	24	9515	48	15168	47	19336	47
3902	8	9631	3	15185	34	19413	42
4014	9	9927	36	15383	37	19461	22
4183	36	10076	19	15414	34	19760	47
4213	2	10270	48	15561	26	19770	43
4220	41	10457	22	15626	32	19785	4
4496	48	10494	25	15679	15	19861	4
4497	47	10518	38	15698	28	19873	17

***

Յունվարի 18-ին Թիֆլիսի մեծ Թատրօնում հայ-դերասանական խումբը ներկայացրեց պ. Սունդուկեանցի „Խաթաբալա" կոմէդիան և „Օսկան Պետրովիչ դժոխքում" վօդէվիլը։—Ուրանալ չէ կարելի, որ արտաքին միջոցները, հագուստի, դէկօրացիայի և այլն յարմարութիւնը կամ անյարմարութիւնք մեծ նշանակութիւն ունեն պիէսայի աջողվելու կամ չաջողվելու վրա։ Եթէ ոչ, վերջին ընդհանուր կրկնութիւնը (րէպէտիցիա) մի և նոյն տպաւորութիւն պիտի գործէր հանդիսականի վրա, ինչպէս և բուն ներկայացումն։ Վերև յիշված ներկայացման օրը պակասութիւն էր զգացվում քանի մի արտաքին անհրաժեշտ միջոցների մէջ...։ Շատ և շատ ցաւալի է, որ մեր դերասանները, որք տ ա ս տ ա ր ի ց աւելի աշխատում են հայոց բեմը պահպանելու համար, դարձեալ միջոց չունեն բոլորովին նուիրել իրանց բեմական արհեստին, իսկ Թատրօնի տնտեսական և կարգապահական մասը, (որ նրանց գործ չէ) յանձնել մի որ և է կազմակերպված թատրօնական վարչութեանը, կամ մանաւանդ մի էնտրեպրենէրին, կամ մի դիրեկտօրին։

***

Վրաց „Դրօէբա" լրագիրը հաղորդում է որ Քութայիսից ոչ հեռու գտնվող Տղիբուլիի քարածուխի հանքերը յանձն է առնում բովագործել մի ֆրանսիական ընկերութիւն։

***

Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ մի վրաց ընկերութիւն կազմվեցաւ, որ մի գումար հաւաքելուց յետոյ, նշանակեց 300 ռուբլի պարգև նորան, ով ամենաընտիր բեմական գրվածք կը ներկայացնէ վրաց լեզվով։

***

„Русскій Міръ" լրագիրը (№ 4 այս 1873 թուի) տպել է մի թղթակցութիւն Ա ս տ ր ա խ ա ն ի ց, որտեղ շատի հետ հաղորդվում է և այն, որ դեկտեմբեր ամսին հիմնվեցաւ այդտեղ նոր փ ո խ ա դ ա ր ձ կ ր է տ ի տ ի ընկերութիւնը։ Բացի սորանից ասում են, որ շուտով բացվելու է մի հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն բանկ։ Նորերումս հրատարակվեցաւ այդտեղի նահանգային վ ի ճ ա կ ա գ ր ա կ ա ն մ ա ն ո ւ ա ծ ո ղ ո վ ի հաշիւ։ Աստրախանի նահանգում ուղղափառները 289,971 թուով են, րասկօլնիկները 6,682, հայերը 5,133, կաթօլիկները 524, լութերականները 348, հրէաները 586, մահմետականները 37,138, վերջապէս կռապաշտները 119,587։

***

Մոսկվայի լրագիրները հաղորդումեն, որ Մ ո ս կ վ ա յ ի առևտրական դասը խնդիրք է տալիս մինիստրութեանը, որ նրան թոյլ տրվի հիմնել այդ քաղաքում մի մշտնջենաւոր առևտրական թանգարան կամ աշխարհահանդէս, այն բոլոր ապրանքների օրինակները ներկայացնելու համար, որք բերվում են Ռուսաստան, կամ հանվում են Ռուսաստանից։

***

Մեզ գրում են Մ ե ծ - Շ ո ւ լ ա վ է ր ի ց որ իրր թէ լրագիր կարդալը այդտեղ մ օ դ ա է ը ն կ ե լ․ Անցեալ տարին ոչ ով լրագիր չէր կարդում, իսկ այս տարի ստացվում է 5 օրինակ „Մշակ" լրագրի և հինգ քահանայ լինելով, բնականաբար ստանում են 5 օրինակ „Արարատ" ամսագրի։ Նոյն թղթակիցը հաղորդում է մեզ, որ այդտեղ դիտաւորութիւն կայ մի նոր աղայոց ուսումնարան բացանելու։ Բայց օ ր ի ո ր դ ա ց ուսումնարանից զուրկ է մնում մեր գիւղը...։

***

Մենք լսում ենք, որ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը զօղութիւններին և աւազակութիւններին առաջն առնելու համար, նպատակ ունի մտցնել մի աւելի գործնական և ժամանակին յարմար միջոց քան թէ „Մեղու Հայաստանի" լրագրից առաջարկված երևելի միջոցը, այն է քաղաքիս հ ա մ ք ա ր ն ե ր ի ց ն շ ա ն ա կ ե լ գ ի շ ե ր ա պ ա հ ն ե ր ի ն։ Հասարակութիւնը, որ կամենում է կրթութեան ձգտել, պէտք է վերջապէս փոքր առ փոքր ընտելանայ ինքնաօգնութեանը և նրա քաղաքացիք պիտի սովորեն իրանք իրանց օգնելու։—Ավ չը գիտէ որ Շվէյցարիայի քաղաքացիքը իրանք կազմում են ոստիկանութիւն քաղաքների մէջ։ Սորա վերա մանրամասնաբար ուրիշ անգամ։

***

Մեզ գրում են Ա գ ո ւ լ ի ս ի ց որ հանգուցեալ Ագուլեցի Զաքարիա Ներսիսեանցին սպանող աւազակները բռնվել են։ Նախիջևանու դատաստանատունը վճռել է՝ ագուլիսաբնակ Մաշադի Ղահրամանի որդին Ալիխանին, և որսուստեցի Մաշադի Քարիմին ու Ղուլամին աքսորել, դատապարտելով ծանր աշխատանքին. իսկ Մելքոն Բարխուդարեանցին մի տարի բանդարկութեանը։

***

Մ ե ծ Շ ո ւ լ ա ւ է ր ի ց գրումեն մեզ՝ նորերումս լսեցի, որ Պօղոս աւագ քահանայի ջանքերով կազմվեցաւ մեր գիւղացիներից մի ընկերութիւն, մեր խղճալի ուսումնարանին օգնելու դիտաւորութեամբ։ Արդեօք ուղիղ է այս ուրախալի լուրը...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐ Կ. ՊՕԼՍՈՒՄ

Քանի մի ժամանակից մեզ հասնող Կ. Պօլսի Հայ լրագիրներր անդադար խօսում են Կ. Պօլսի Հայոց գ ե ր ե զ մ ա ն ա տ ա ն խնդրի վերա։

Գործը այսպէս է. Կ. Պօլսի Բերա անվանված թաղից ոչ հեռու կայ մի Հայոց գերեզմանատուն, որ շատ գեղեցիկ և ընդարձակ դիրք ունի։ Կ. Պօլսի քաղաքային վարչութիւնը քանի մի ժամանակից աչք էր գցել այդ կտոր հողի վերա, և տեսնելով նորա յարմար դիրքը, ուզեցել է սեփականացնել քաղաքին Հայոց գերեզմանատունը,

նրան մի հրապարակական այգի դարձնելու նպատակով: Հասկանալի է որ հայերի պէս աստուածապաշտ, պապական աւանդութիւններ և կրօնական զգացմունք պաշտող ժողովուրդը մեծ վրդովմունքի մէջ է ընկել լսելով այդ լուրը: Կ. Պօլսի մէջ գետեղված հայերը մի կողմից խառն բազմութեամբ դիմեցին իրանց պատրիարքարան, իսկ միւս կողմից այդ շարժումը արձագանք գտաւ և մայրաքաղաքի հայոց լրագրութեան մէջ:

Քաղումենք ,,Մասիս“ լրագրից հետևեալ տեղը այդ խնդրին վերաբերեալ, որի ամեն մի տող շնչում է այդ խոր, հայերին յատուկ կրօնական զգացմունքով և մի և նոյն ժամանակ ցոյց է տալիս, ինչպէս ասում է ռուս ,,Московск. Вѣдом“. լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, որքան ազատութիւն է վայելում հայոց համայնքը Թիւրքիայում, իր իրաւունքները պաշտպանելու գործի մէջ: Ահա ,,Մասիսի“ խօսքերը:

Բայց տէրութեան ուզածը պարզ հող մի չէ. ագարակ, այգի, արտ չէ: Եթէ այնպէս բան մի լինէր, բնաւ խորհելու հարկ չկար. անմիջապէս տալ պէտք էր, և արդարախնամ տէրութիւնն ալ՝ մեզ պէս աղքատ ժողովրդեան մը զօհողութեան փոխարէն, բազմապատիկ վարձատրութիւն և մեծ շնորհ կընէր անշուշտ: Գերեզմանատունն՝ ուզածը գերեզմանատուն մ՚է, նուիրական վայր մի, ուր մեր հայրերը, եղբայրները, զաւակները, մեր հոգւոյն հատորները կը հանգչին, ուր անչափ սրբանուէր եկեղեցականք, քահանայք, վարդապետք, եպիսկոպոսունք և մինչև իսկ կաթողիկոսունք կը հանգչին, որոց ոմանց գերեզմաններն ուխտատեղի են, զի ինչպէս յայտնի է հիւանդներ ու ցաւագարներ Հոգևոր Տիրոջ գերեզմանին ուխտի կերթան՝ բժշկութիւն գտնելու հաւատքով և այդ հանգստարաններին յաւիտեան անշարժ պահել կը պատուիրէ մեզ մեր կրօնքը՝ խաչիւ և աւետարանաւ կնքելով: Արդ՝ կրնամք այդ կնիքը խզել, կրնամք այդ հանգստարանները շարժել, կրկսել, կրնամք այդ գերեզմանատան մէջի մասունքը քանդել, վերցնել, ահաւասիկ խնդրոյն ամենէն փափուկ և դժուարին կէտը:

Ժողովուրդը, որ բողոքով դիմեց Պատրիարքարանը, խնդրեց պատրիարքից միջամտութիւն անել Բ. Դրան մօտ, գերեզմանատան խնդրին ուրիշ ուղղութիւն տալու և հայերին թողնելու այն կտոր հողը, որի հետ կապված են նոցա բոլոր կրօնական յիշատակները: Բացի պատրիարքի միջամտութենից, ինքն հայ-ժողովուրդը հազարներով հաւաքվեց Սուլթանի պալատի առջև, հինգ արքեպիսկոպոսների և 300 քահանաների առաջնորդութեամբ: Երբ Սուլթանը երևեցաւ, հոգևորական դասը ներկայացնելով նրան խնդիրքը, սկսեց բարձրաձայն աղօթքներ կարդալ նորին մեծութեան երկարակեցութեան համար: Սուլթանը հրամայելով պալատականներին ընդունել խնդիրքը, հետևեալ օրը հրաման տուեց արգելք դնել Բերայի գերեզմանատունը հայոց համայնքից խլելու:

Սորանից յետոյ հայերը իրանց երախտիք տէրութեանը ցոյց տալու համար, հաւաքվեցան նոյն գերեզմանատան վրա և այդտեղ կատարեցին գոհութեան աղօթքները և Սուլթանի երկարակեցութեան մաղթանքը: Խորէն եպիսկոպոսը մի յարմարաւոր ճառ կարդաց, որից յետոյ ժողովուրդը բաժանվեցաւ բարձրաձայն ,,կեցցէ Սուլթանը“ կանչելով:

ՆԱՄԱԿ ԴԱՎՐԷԺԻՑ

Անցեալ տարի զանազան պարբերական թերթերի մէջ, կարդացուեցան մի քանի նամակներ Դավրէժու ազգ. ուսումնարանի վերայ, որոց համարեա բոլորն խիստ հրճուանօք և գովասանութեամբ խօսում էին յիշեալ ուսումնարանի յառաջադիմութեան մասին: Այդպիսի գովասանքների պատճառն ինքն ըստ ինքեան հասկանալի կը լինի, երբ յիշեմք, թէ նամակագիր պարոնների շատերը նոյն վարժարանի աշակերտներ են եղած և աւելի զարմանալի, որ նամակները գրուած են եղել աշակերտների վարժապետ մի վարդապետի գրչով, որ կամենալով զարմացնել երեխաների ծնողացը և ժողովրդի աչքերին ,,թող ձգել“ իւր աշակերտների անունով յուղարկում էր տպագրելու այդ նամակները...

Թողնեմք այդ, մեք յիշեալ վարդապետի աղնիւ խորամանկութեան վերայ նայում եմք, որպէս մի սովորական բանի վերայ...:

Դառնամք դէպի ուսումնարանը:

Այդ ուսումնարանը կառավարվում է տեղւոյս սրբ. Առաջնորդի միապետական իշխանութեան ներքոյ: Նա չունի ժողովրդից ընտրուած ոչ տեսուչ և ոչ հոգաբարձուներ:

Վարժապետները են մի քանի տիրացուներ, որք մի և նոյն ժամանակ եկեղեցում շարական և փոխեր են կարդում, և դասատուութիւն են անում: Բախտաւոր դէպքերում, նոքա և չէին խնայում յաճախել այնտեղ, ուր կային կնունքաճաշեր, մեռելի հոգեհաց, խաչ, հարիսայ և այլն:

Հայկաբանութեան վարժապետն է նոյն վարդապետը, որ իւր աշակերտներին վայելչագրութեան օրինակներ տալու ժամանակ, շատ անգամ տալիս էր նորանց ստորագրել՝ իւրեանց անունով նամակներ, Արարատին և այլ լրագիրներին յուղարկել...

Յայտնի չէ թէ որ բարի աստղի զօրութեամբ մեր ժողովուրդը վերջապէս զգաց, որ ուսումնարանը առանց տեսչի և առանց հոգաբարձուի չէր կարող ոչինչ պտուղ բերել, մանաւանդ երբ նա տեսաւ ուսումնարանի դրամագլխի, մուտքերի և արդիւնքների օր ըստ օրէ սպառուելը... և յառաջադիմութեան ոչ մի պտուղ չերևնալը: Այդ պատճառաւ ժողովուրդը ընտրեց իւր միջէն պ. Աստուածատուր Ղարաբէկեանցին, Մահտեսի Սիմոն Թումանեանցին և պ. Յակոբ Ղազարեանին հոգաբարձուներ, և ընտրողութեան թուղթը ներկայացրեց Առաջնորդին վաւերացնելու: Նորին սրբազնութիւնը չը կամեցաւ թուղթը ստորագրել, երբ նորընտիր հոգաբարձուքը առաջարկեցին իւրեանց ապագայ գործունէութեան ծրագիրը, թէ նոքա իրաւունք պիտի ունենան իւրեանց ձեռքում ունենալու ուսումնարանի ել և մուտ և ուսումնական կառավարութիւնը, և վարժարանի ուսումնական վարչութիւնը:

,,Բա՛ ես ի՞նչ եմ. ասաց Առաջնորդը և չստորագրած թուղթը ժողովրդին դարձրեց:

Վարժարանը դարձեալ մնաց առանց հոգաբարձուի, իսկ տեսչի մասին դեռ մտածող ես չը կայ:

Նսպիօն

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Голосъ լրագիրը հաղորդում է, որ Գերմանիայի Թագաւորը Ս. Պետերբուրգ պիտի գայ ոչ թէ ապրիլ ամսին, այլ մայիսին: Նա կը մնայ այդտեղ 10 օր:

—Գերմանիայի լրագիրները հաղորդում են, որ Պրուսիայի պատգամաւորների ժողովը յունվարի 28-ի նստում վճռեց խնդրել տէրութենից վերաքննել երկրիս բոլոր քաղաքների քաղաքային վարչութեան կանոնադրութիւնը:

—Ֆրանսիական ,,Courrier de Bayonne“ լրագիրը ասում է որ յունվարի 25-ին իսպանացի զօրքի մի խումբ ստիպվեցաւ Ֆրանսիայի սահմաններ անցնել հալածված լինելով ապստամբ կարլօսեան զօրքից:

—,,Ostsee Zeitung“ լրագիրը հաղորդում է, որ Պրուսիայի Պօզէն գաւառում (Լէհաստանի մասը) հաւաքվում են ստորագրութիւնները որոց նպատակն է բողոքել ազգային լուսաւորութեան մինիստրութեանը, որովհետև տէրութիւնը կամենում է կաթօլիկ կրօնագիտութեան մէջ ուսումնարաններում մտցնել գերմանական լեզուն:

—Եթէ հաւատանք անգլիական ,,Morning Post“ լրագրին, բօնապարտեան կուսակցութիւնը Նապօլէօն III-ի մահից յետոյ, բաժանվեցաւ երկու որոշ կուսակցութիւնների: Մինը կայսրուհի Եւգէնիայի կողմն է բռնում, միւսը Պրինց Նապօլէօնին է պաշտպանում (Նապօլէօն III-ի հօր եղբօր որդուն): Այդ վերջինը ցոյց է տալիս իբր թէ նա քաղաքական նպատակներ չունի, այլ կամենում է միայն Ֆրանսիայի քաղաքացի դառնալ:

—Վիէննայում հրատարակվող ֆրանսիերէն ,,Correspondance Generale“ լրագիրը ասում է որ Գերմանիայի կայսրը Վիէննայի աշխարհահանդէսին կը գայ յունիս ամսին: Մի և նոյն ժամանակ աշխարհահանդիսին այցելութիւն պիտի անէ և կայսրը ամենայն Ռուսաց: Իսկ մայիս ամսին նոյն քաղաքը պիտի հասնէ Պարսից Շահը:

—Գերմանիայում վերանորոգութիւններ են կատարվում տարրական ուսումնարանների կազմակերպութեան վերաբերութեամբ:

—Հռոմից գրում են, որ Պապը շրջաբերական է ուղարկել Իտալիայի եպիսկոպոսներին որ նրանք արգելք դնեն ժողովրդին նուիրատուութիւններ անել Նապօլէօն III-ի արձանին, որովհետև հանգուցեալ կայսրը յանցաւոր է երկու բաներում՝ մինը որ Պապից խլեցին երկու գաւառներ, միւսը, որ իտալիան միացաւ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Խմբագրութիւնը ,,Մշակ“ լրագրի շնորհակալութեամբ ստացաւ Ս. Պետերբուրգի համալսարանի պրօֆէսօր Պատկանեանցից այս (1873) տարի հրատարակված նոր աշխատանքը՝ Исторія Монголовъ по армянскимъ источникамъ. Այս գրքի առաջին մասը պարունակում իր մէջ Վարդանի, Ստէփաննոս Օրբէլեանի, և Սմբաթի գրվածներից քաղվածքները:

***

Մեր հոգևորականների քաջագործութիւններից... Թիֆլիսի քահանաներից մինը չրօրհնէքին մտնում է մի աղքատ տուն և սովորական աղօթքներ ասելուց յետոյ, անցնում է խոհանոց, և այդտեղ որպէս կօղոպուտ պահանջում է իր համար խոհանոցի մէջ գտնված զանազան ընտանի գործիքներ, ինչպէս օրինակ քիւրա (պլիտա) և այլն, և հետը տուն է տանում...: Ասում են որ սա հարուստ քահանաներից մինն էր...:

***

Մեզ հաղորդում են Շամախուց, որ յունվարի 8-ին թէ առաւօտեան թէ կէսօրից յետոյ, երկրաշարժութեան երկու թոյլ հարուածներ եղած են, բայց բոլորովին անվնաս:

***

Նոյն թղթակիցը հաղորդում է մեզ Շամախուց՝ այս օրերումս մի երիտասարդ, Մովսէս Բէկլարեանց, հեզ բնութեամբ տղայ, որ երբէք ոչոքին մի վնաս արած չէ, փողոցից 6 ժամին երեկոյեան տուն գալով, հանդիպում է ատրճանակի արձակմանը լիքը գնտակով... ո՞վ է մարդասպանը. ոչ ոք չը գիտէ, և ոչոքին փոյթ չէ հոգալ տեղեկանալու...:

***

Մեզ գրում են Դրէզդէնից (Գերմանիայից): Ճապօնի (Եապօնիայի) 23 տարեկան թագաւորն իր երկրի մէջ բրած նորոգութիւններումն աշխարհիս ուշադրութիւնը գրաւած է: Օրերս Բէրլինից տեղս եկած էին նորա կառավարութեան պատգամաւորներն, որոց գլխաւորութիւնն է եւրոպական պետութեանց, մանաւորապէս Գերմանիայի դրութիւնն քննել: Պատգամաւորներն Դրէզդէն քանի մի օր մնալէն յետոյ Սաքսօնիայի նշանաւոր քաղաքները այցելութեան գնացին, որոց ուշադրութիւնը աւելի գրաւած էր Ֆրէյբէրգ քաղաքի հանքերն:

***

,,Մեղու Հայաստանի“ լրագիրը մի ամբողջ տարի մտածելուց յետոյ վերջապէս հասկացաւ աւետրական տեղեկութիւնների անհրաժեշտութիւնը...: Բայց թէ 2-որդ թէ 3-որդ №-ում այդ լրագիրը նոր գիւտ է արել՝ փոխանակ Աքիւլա՛ բրինձ, նա տպում է բրինձ Ագուլիսի: Աքիլա բրինձ ասում են բրինձի մի տեսակ, որ ունի մեծ մեծ հատիկներ և գործ են ածում գլխաւորապէս պարսիկները: Իսկ Ագուլիսում. որքան մեզ յայտնի է, բրինձ չեն ցանում, ո՞ւր մնաց, որ վաճառահանէին այլ քաղաքներ:

***

Ինչպէս յայտնի է աշխարհահանդէսների ժամանակ միշտ հրատարակվում են զանազան լեզուներով լրագիրները, որք հաշիւ են տալիս հանդէսի ընթացքի մասին: Քանի որ տեսնելու է Վիէննայի աշխարհահանդէսը, (մի քանի ամիս) այդտեղ կը հրատարակվին ամեն եւրօպական լեզուներով լրագիրները: Ցանկալի կը լինէր որ և հայերէն լեզվով մի փոքրիկ լրագիր հրատարակվէր քանի որ տևում է աշխարհահանդէսը: Այդ աշխատանքը կարող են յանձն առնել Վիէննայի Մխիթարեան ուխտի գիտնականները և կարծում ենք, որ եթէ նրանք հրատարակեն մի լրագիր, տեղեկութիւն տալով աշխարհահանդէսի ընթացքի մասին, դա մեծ համակրութիւն կը գտնի և մեր հայերի մէջ:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻԶԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

(Յունվարի 31-ին):

ՈՍԿԻՆ, (պօլուիմպէրիալ)	6 ռ.	12 կ.
ՓՈԽԱՆԱԿԱԳԻՐ (բարաթ) Պօլս.		
վճարելք (լիրա Օսմանեան) .	6 ,,	67¼ ,,
ԲԱՄԲԱԿԸ Երևանու.	4 ,,	70 ,,
,, երկրորդ տեսակը. . .	4 ,,	60 ,,
,, Ամերիկայի սերմից .	6 ,,	80 ,,
ԲՈՐԴԸ Թուշի	8 ,,	50 ,,
,, ,, երկրորդ տեսակը	8 ,,	— —
,, Թարեքեամի , . . , . . .	5 ,,	— —
ՇԱՔԱՐԸ Ռսի (Բրօդկու)	8 ,,	5 ,,
,, ,, միւս տեսակը . .	7 ,,	95 ,,
,, զազրանիցու տրանցիտ.	5 ,,	90 ,,
մաքսը վճարած . . . . , ,	9 ,,	— —
ՇԱՔԱՐԱԻԱՋԸ Ռսի.	6 ,,	70 ,,
ՂԱՀՎԱ Լիվանի լաւը.	14 ,,	50 ,,
ՂԱՀՎԱ Մօկօ, շատ լաւը . . .	15 ,,	80 ,,
,, Մարտինիկայի, ցածրը .	12 ,,	50 ,,
ԱԼԻՒՐԸ Երևանի երկրորդ տեսակը	1 ,,	40 ,,
,, ,, առաջին տեսակը	1 ,,	50 ,,
ԱԼԻՒՐԸ Գեանջու հասարակ . .	1 ,,	60 ,,
,, Շորագեալու	1 ,,	60 ,,
ԳԱՐԻՆ Երևանի. , ...	1 ,,	5 ,,
ՊՂՊԵՂԸ	11 ,,	70 ,,
ՇԻՐԲԱԽՏԻ ձէթ. . , ...	9 ,,	80 ,,
ՄՈՄ	12 ,,	50 ,,

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վասպուրականի վանօրէից Լիմ և Կտուց սրբ. Անապատաց երկու դուքաններ՝ որոնք որ գտնուումեն ի Տփխիս քաղաքիս ի Ջիկրաշէն եկեղեցւոյ փողոցում կից Տէր Աստուրովի տան. վերանորոգութեան կարօտութիւն ունենալու համար յիշեալ Անապատաց վարդապետներ կծանուցանեն ում որ պիտոյէ քանի տարի իւրեան տան առանց վարձուց ինքն իւրեան փողով ի հմանց վերանորոգել բարեհաճի:

Յունվարի 15-ից բացվումէ Թիֆլիսում ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ պ. Թամամշեանի քարվանսարայում: Տարեկան ստորագրութեան վճարը վաճառականների համար 3 ռուբլի է, իսկ ուրիշ ստորագրողների համար 4 ռուբլի: Ամսական վճարը ամենի համար—40 կօպէկ: 3 (3)

ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՒՄ ի լոյս ելաւ ,,փարոս“ վերնագրով բանասիրական գիտելեաց խմբագրի Ս. տետրակն, հրատարակեալ ի Զարմայրայ Մսերեանց, որի և բովանդակութիւնն է. 1 Ազդ:—2 Առ Մեծն Պետրոս (պատկերաւ):—3. ,,Նախաշաւիղ Քրիստոնէական գիտելեաց, աշխ. Ս. Մանդինեանց“ (քննութիւն և դարձուած պատասխանւոյ առ Ս. Մանդինեանց:—Ս. Էջմիածնական, Արամեան, և Երուսաղէմատիպ օրացոյցներն 1872 ամի (քննութիւն):—5. Էջմիածնական տպարանի գործունէութիւնն:—6. Ռուսերէն ,,Нива“ օրագիրն Վեհափառ Գէորգ կաթողիկոսի վերայ:—7. Միքատօ (պատկերաւ):—8. Կօպերնիկոս (պատկերաւ):—9. Մկրտիչ Բէշիկթաշլեանց:—10 Նորատիպ մատեանք:

Սոյն տետրակի գինն է 50 կոպ. արծ. հանդերձ առաքմամբ: Ստանալ ցանկացողքն կարող են դիմել առ հրատարակիչն.

Въ Москву, близъ Меньшиковой башни, домъ Милованова, Зармайру Мсеріанцъ.

ВЪ КАБИНЕТѢ

моемъ, находящемся на Вельяминовской улицѣ, противъ Англійскаго клуба, въ домѣ Кетхудова, составляются дѣловыя бумаги, какъ-то: прошенія, аппеляціи, кассаціи и проч. а также проекты всякаго рода нотаріальныхъ актовъ и обязательствъ.

Плата возможно умѣренная.

Петръ Антоновичъ Чарековъ.

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 1 Февраля 1873 г. Ծէրէթէլի և ընկ. (Նախկին Դուբէլիրի) տպարան Խմբագիր—Հրատարակող Գրիգոր Արծրունի